

Metode i historie

Human- & samfundsvidenskab

Historie er både et humanvidenskabeligt (humanistisk) og samfundsvidenskabeligt fag. Hvordan faget anvendes afhænger af den tilgang man vælger til det foreliggende emne, og dermed de *spørgsmål* man stiller til sit materiale. Er der fokus på det *enestående* som for eksempel det enkelte menneske og fortolkningen af konkrete menneskeskabte forhold, bevæger vi os inden for humanvidenskab. Har vi derimod fokus på *generaliseringer*, ofte byggende på kvantitative eller kvalitative metoder, eller inddrager samfundsfaglige begreber og teorier, arbejder vi derimod inden for fagets samfundsvidenskabelige aspekt.

Med en humanvidenskabelig tilgang til den russiske revolution i 1917 vil man interessere sig for de forhold der gjorde sig gældende på det foreliggende tidspunkt, som for eksempel Lenins ankomst til St. Petersborg og oprettelsen af de første sovjetter. Med et samfundsvidenskabeligt fokus er man derimod interesseret i at opstille forklaringer (teorier) for, hvorfor revolutioner opstår, hvor den russiske revolution ses som ét eksempel herpå.

Uanset tilgang er historikeren optaget af at opstille hypoteser og drage konklusioner om fortiden ud fra et til rådighedsværende materiale. Og historikeren har behov for et sæt af anvisninger på, hvordan man skal arbejde med materialet, og hvordan man skal vægte de forskellige materialetyper. Dette sæt af anvisninger og retningslinjer kaldes under ét for historisk metode.

Historisk metode

Kernen i historisk metode er at drage slutninger fra det foreliggende materiale til den historiske virkelighed. Hvad enten det så er den virkelighed som materialet er blevet til i, eller det er den virkelighed som materialet eventuelt beretter om. Centralt bliver her, hvilke spørgsmål vi stiller til materialet, altså

hvilke problemformuleringer og/eller problemstillinger vi ønsker at arbejde med. Og nok så vigtigt. I hvilken grad er de stillede spørgsmål relevante for det konkrete materiale.

Det må dog slås fast, at et sæt af spørgsmål ikke nødvendigvis er bedre en andre. Forskellige tilgange til et og samme materiale kan give anledning til vidt forskellige spørgsmål.

Historisk materiale

Materiale i historie er ofte skriftligt materiale, men alt materiale kan underkastes en historisk *bearbejdning* med anvendelse af historisk metode, hvad enten det er tekster, fund, billeder, film, tabeller, grafer eller netbaserede medier mv. Afgørende er, at der tages stilling til materialets indhold og brugbarhed. Og det gøres ved at stille spørgsmål til materialet.

Historisk materiale omtales ofte som **kilder** (mens ordet fremstillinger bruges om de værker, som historikernes har skrevet som et resultat af deres undersøgelser). Man kan dog også sige at en kilde er enhver "genstand" (tekst eller ej), som kan anvendes i ens undersøgelse. Dette kaldes "det funktionelle kildebegreb".

Den historiske undersøgelse

En historisk undersøgelse er styret af fire indbyrdes sammenhængende led:

1. Problemformulering/problemstillinger

Hvad er det for spørgsmål man vil undersøge. Spørgsmålene styrer undersøgelsen (og materialeindsamlingen), og man forsøger at få svar på de opstillede spørgsmål og eventuelle underspørgsmål.

2. Materialeindsamling

Der indsamles så meget (kilde)materiale som "muligt/nødvendigt". Man sikrer at der er et datagrundlag, som gør det muligt at besvare de opstillede spørgsmål.

3. Materialeanalyse

Man søger at fastslå, hvilket af materialet (kilderne), der indeholder eller kan give oplysninger om de rejste spørgsmål. Man påviser, hvilken vægt der kan tillægges materialets oplysninger.

4. Konklusion

Der opstilles svar (hypoteser), der så godt som muligt stemmer overens med materialet man har valgt at inddrage. Det vil sige så godt som muligt kan forklare, at materialet er som det er. Svarene begrundes med henvisning til materialet (dokumentation).

De svar (hypoteser) man når frem til, vil ofte indeholde et element af usikkerhed – nyt materiale kan tænkes at føre til ændring eller direkte forkastelse af hypoteser.

Spørgsmålene styrer

Som nævnt, er det spørgsmålene til materialet (problemformulering og problemstillinger), der styrer den historiske undersøgelse, og også om der er tale om en humanvidenskabelig eller samfundsvidenskabelig undersøgelse.

Eksempel:

Med udgangspunkt i *statsminister Vilhelms Buhls radiotale den 2. september 1942*, hvor han fordømmer sabotage mod de tyske tropper i Danmark, kan 3 forskellige tilgange til en historisk undersøgelse præsenteres.¹

Spørgsmål som, hvem er afsenderen, hvad er meddelelsens indhold, og hvem er modtageren skal altid medtages. Men svarene kan nogle gange afhænge af den tilgang (forforståelse) man har til emnet, altså den problemstilling man vil undersøge.

Uanset tilgangen, er afsenderen naturligvis statsminister Wilhelm Buhl. Men ”hvad” han siger og til ”hvem” kan godt diskuteres.

---

¹ <http://www.danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/statsminister-vilhelms-buhls-s-antisabotagetale-2-september-1942/>
Alle citater og henvisninger vedrørende Buhls radiotale er hentet fra denne kilde.

1. Humanvidenskabelig

Hvorfor holder Vilhelm Buhl sin radiotale den 2. september 1942?

Her er fokus på situationen i 1942 og årsagen til at Vilhelm Buhl holder sin radiotale. I talen henvises direkte, til den tiltagende sabotage hen over sommeren 1942: ”Der er navnlig i den senere Tid forekommet nogle Tilfælde af Sabotage overfor den tyske Værnemagt her i Landet, og det er disse beklagelige Tilfælde, som giver mig anledning til her at sige nogle alvorlige Ord til Eftertanke.”² Hensigten er altså, at få stoppet ”de faa ubesindige og hensynsløse” ungdommelige elementers sabotage, der kan ødelægge den ro og orden, som samarbejdspolitikken har været garanteret for siden april 1940, og som den overvejende del af befolkningen loyalt har efterlevet. Ja sabotagen og støtte hertil betegnes ligefrem som landsskadelige handlinger.³

2. Human- & samfundsvidenskabelig

Hvordan forsøger Vilhelm Buhl med sin radiotale den 2. september 1942, at undgå samarbejdspolitikens sammenbrud og dermed indførelse af tysk militær straffelov?

Her er fokus på den politiske situation og hvilke beslutninger der træffes for at opretholde den hidtidige politik. Vilhelm Buhl indleder med at tale varmt om den hidtidige samarbejdspolitik, der har været med til ”at sikre Opretholdelsen af Ro og Orden her i Landet.”⁴ Denne orden er kommet i fare på grund af ”ubesindige Elementer”, der begår ”en af de alvorligste Forbrydelser, der kan begås mod et krigsførende Land,” nemlig Sabotage, der ofte takteres til dødsstraf. Dette har hidtil været undgået, da sådanne sager i kraft af samarbejdspolitikken er blevet dømt ved en dansk domstol.⁵ Buhl siger ikke i talen noget om, at regeringen har været under pres fra besættelsesmagten. Men den megen omtale af sabotagens alvorlighed, og ikke mindst regeringens tilsagn om, at den

---

² ibid.

³ ibid.

⁴ ibid.

⁵ ibid.

”med yderste Strenghed vil forfølge Sabotage og anden Forbrydelse mod den tyske Værnemagt”, er uden tvivl også henvendt til den tyske besættelsesmagt. Vi skal nok selv klare det - i hvert fald, hvis ”alle gode Kræfter i vort Folk” hjælper til.⁶

For at understrege en samfundsvidenskabelig tilgang kunne man eventuelt lave en kvantitativ undersøgelse af sabotagens omfang før og efter radiotalen, af tyskernes pres for hårdere straffe, og ikke mindst at myndighedernes indsat efterfølgende over for sabotagen.

3. Samfundsvidenskabelig

Hvordan er Vilhelm Buhls syn på de danske modstandsfolk? Er sabotørerne terrorister?

Her er fokus på et samfundsmæssigt begreb og i hvilken udstrækning det afspejler sig i de fremførte synspunkter.

Et centralt punkt i Buhl tale er passagen:

”Vær med til at gøre det klart for alle, og navnlig for de unge, at den, der begaar Sabotage eller hjælper med dertil eller overfor Myndighederne tilbageholder Viden om Sabotageplaner eller undlader at medvirke til Opklaring af Sabotage, handler mod sit Fædrelands Interesser.”⁷

At der her tale om direkte opfordring til stikkeri er åbenlyst. Men der er jo også tale om ”faa ubesindige og hensynsløse” ungdommelige elementer, der driver et ødelæggende spil imod kongens, regeringens og landets interesser.⁸ Han kalder dem ikke ekstremister eller terrorister, men få har på det tidspunkt formentligt været i tvivl om, at der primært var tale om forholdsvis få personer med tilknytning til Danmarks kommunistiske Parti og Dansk Samling, som var utilfredse med regeringens politik, og at de gennem sabotage rettet mod besættelsesmagten ønskede at forstyrre den offentlige ”Ro og Orden”.⁹ Elementer der også kan være indeholdt i terrorismebegrebet. At de samme personer så få år senere var med til at sikre Danmarks stilling som allieret nation er jo en

⁶ ibid.

⁷ ibid.

⁸ ibid.

⁹ ibid.

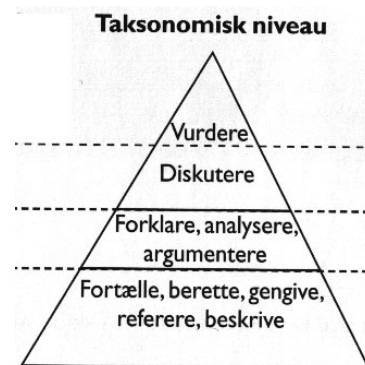
helt anden historie.

Den samfundsvidenskabelige tilgang kunne eventuelt understreges ved en kvalitativ og/eller komparativ undersøgelse af en eller flere konkrete sabotageaktioner sammenholdt med nutidige terrorhandlinger.

Som nævnt er det centrale ved bearbejdningen af historisk materiale at undersøge: hvem meddeler hvad til hvem, hvor og hvornår, og under hvilke omstændigheder, samt ikke mindst: hvad var formålet? – et spørgsmål, der kan ændre karakter alt efter den forforståelse man går til arbejdet med.

Taksonomiske niveauer

En klar problemformulering og relevante problemstillinger, samt gode notater fra det materiale, du har læst, er en god hjælp, men til den egentlige bearbejdning er det vigtigt, at du gør dig klart, hvad forskellige opgaveudtryk dækker og betyder for bearbejdningen (taksonomisk niveau) og dermed skriveniveauerne. Redegørelse, analyse og vurdering er de tre centrale niveauer, der går igen i mange sammenhænge.

Tilstande, årsager, virkninger

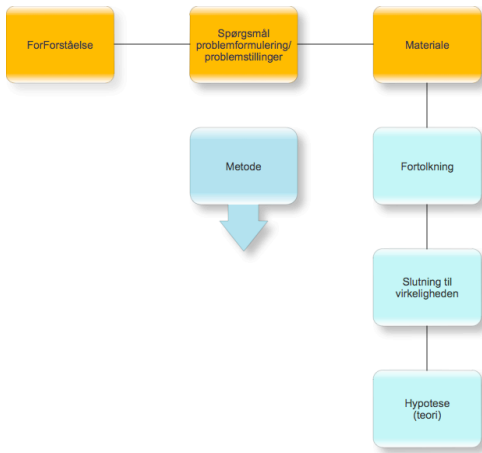
Hensigten med en historisk undersøgelse er at nå frem til at:

- A. Give en beskrivelse af karakteristiske **tilstande/udviklingslinjer** (*hvad, hvordan*).
- B. Forklare **årsagerne** til tilstande/udviklingslinjer (*hvorfor*), der evt. kan deles i;
  - a. udløsende årsager -dråben der får bægret til at løbe over.

- b. bagvedliggende årsager - vandet, der har fyldt bægeret op.
- C. Vurder **virkningerne** af tilstande/udviklingslinjer (*hvilken betydning*), der evt. kan deles i:
  - a. kortsigtede virkninger.
  - b. langsigtede virkninger.

Model til historisk analyse

Den historiske metode kan kort skitseres på følgende måde:

Eller i oversigtsform med udgangspunkt i tekstanalyse, der så er udvidet til at omhandle billedanalyse.

Model til **tekstanalyse** (skriftlige kilder)

1. PROBLEMSTILLING

- Inden du begynder at analysere en tekst, skal du gøre dig klart, hvad du vil undersøge. Hvad er problemstillingen? Dvs. hvilke spørgsmål skal teksten besvare? [Hvad kan teksten bruges til?]
- Teksten skal bruges til at drage nogle konklusioner om fortidens virkelighed. Derfor er det vigtigt at vide, hvad det er for en tekst du har med at gøre – teksten skal identificeres: Afsender – Indhold - Modtager

2. Afsender

- Hvem har lavet teksten?
- Hvornår er den lavet? – er det samtidig med begivenhederne? Hvor er teksten lavet? Er det den tidligste tekst i forhold til begivenhederne (primær kilde), eller en afskrift (sekundær kilde).
- Hvilken slags tekst er der tale om (offentlige, private, fortrolige, lovtekst, tale, brev mv.)

3. Indhold

- Hvad står der rent faktisk i teksten? – Det kan være nødvendigt at slå ord op. Struktur teksten, find det centrale frem (i forhold til problemstillingen).
- Hvilke synspunkter og argumenter fremføres? Hvad er afsenderens hensigt med eller interesse i de fremførte forhold? Hvilket formål kan afsenderen have haft med at fremstille teksten?
  - en kildes synsvinkel eller "tendens" kan evt. fremgå af værdiladede ord eller i stofudvælgelsen.
- Hvilke forudsætninger har afsenderen for at udtale sig om indholdet? Har afsenderen selv oplevet det beskrevne eller stammer oplysningerne fra andre (og hvem i så fald)?

4. Modtager

- Hvem er det fremførte henvendt til?
- Hvilken sammenhæng er det fremført i?

5. Fortolkning

- Hvilke af oplysninger er troværdige og hvilke er ikke?
  - Hvilke af oplysninger kan kontrolleres? Hvordan kan man evt. forklare uoverensstemmelser?
- Hvorvidt kan det fremførte anvendes som "beretning" (en beskrivelse af virkeligheden)?
  - en kilde kan altid anvendes som "levning" (et levn fra fortiden).
- Hvor god er teksten til at belyse den ønskede problemstilling?

Model til billedanalyse

(ikke-skriftlige kilder)

- Som udgangspunkt skal du benytte samme fremgangsmåde som ved tekstanalyse. Hvad det er for et billede du har med at gøre – billedet skal identificeres: Afsender – Indhold – Modtager. Herudover skal du (som noget af det første) arbejde med følgende punkter:

1. Beskriv billedet

- Hvilken type billede er der tale om? Hvad er billedets motiv? Hvilke personer optræder i billedet?

2. Billedets opbygning

- Hvilke "linjer" er der i billedet? Hvordan er farvevalget og lys/skygge i billedet? Hvilket perspektiv anvendes (central-, frø- eller fugleperspektiv)?

© BL 1. august 2010